

Paul Berman: Terror og liberalisme

Europa er blevet fri for anarkisme, kommunisme og nazisme. Men bevægelserne lever videre i Mellemøsten.

Historie/politik

Paul Berman: Terror og liberalisme

273 sider, 225 kr.

Forlaget Ellekær

Årsagerne til muslimsk terrorisme skal søges i Europas egen kulturelle tradition, hævder den venstreorienterede amerikanske journalist Paul Berman. For vi har i Europa også overset den terrorisme, som blev praktiseret og dyrket i den vestlige verden især i 1800- og 1900-tallet.

Der har været masser af anarkistiske attentater og idémæssig dyrkelse eller skildring af en nihilistisk mentalitet, som har skabt uro og ulykke i Europa, men som nu har knopskudt sig til især den arabiske verden.

Berman har tidligere kritiseret 68-generationen, som han selv tilhører, og som selv er utryk for den samme mentalitet med voldsomme udfald, provokationer og voldsfascination. Berman bygger især på Albert Camus' og Dostojevskis analyser af oprørstrangen og nihilismen.

Anarkisme, fascisme, kommunisme og nazisme er alle oprørsbevægelser mod den liberale orden, som med symbol- og voldshandlinger skal ødelægges. Europa er blevet disse bevægelser kvit i dag, men de lever videre og muterer i Mellemøsten.

En forvredet tradition

Således tolker Berman Det muslimske Broderskab i Egypten ikke som en radikaliseret islam, men som en overtagelse af en forvredet europæisk tradition. Bogen har en lang og spændende analyse af Sayyid Qutb, broderskabets mest indflydelsesrige tænkere, der ligesom Lenin, Mao og Pol Pot er inspireret af vestlige ideer, men vender sig med samme voldsomme had imod det liberale samfund som udtryk for fordærv, profit og utugt.

Impulsen til oprør, som europæerne har dyrket, bliver her til vilje til underkastelse. Fjenden er hele tiden kapitalismen og den liberale civilisation. Lenin og Osama bin Laden er to af samme slags. Militant, revolutionær eller religiøs handling bliver bekendelser. Avantgardisterne bliver selvmordsterrorister.

Således har Europa eksporteret sin selvdestruktion, og undtagelsen bliver, at Europa blev totalitarismen kvit for lang tid siden, mens den i mange forskellige former fortsat slog an i Mellemøsten i fascistiske diktaturer som Baath-partiet i Syrien og Irak eller som islamistiske massebevægelser i Iran og nu måske flere steder. Men da vi tror dem slukket i Europa, mangler vi briller til at se dem i Mellemøsten.

Let at læse, svær at forstå

Bogen er fra 2003 og skrevet i kølvandet på den 11. september 2001, men dens analyser er lige så læseværdige i dag, fordi den sigter på de dybere historiske og kulturelle lag. Senere har Berman fulgt og konkretiseret samme tema med polemik mod Vestens egne intellektuelle, der ikke kan se eller forstå truslerne fra islamismen. Selv om det ikke er islam i sig selv som religiøs bevægelse, mens dens indoptagelse af europæisk tankegods og mentalitet, der er problemet.

Så godt med en dansk oversættelse i dag. Let at læse, men svær at forstå. En bog, som man bliver meget klogere af.

Af HENRIK GADE JENSEN

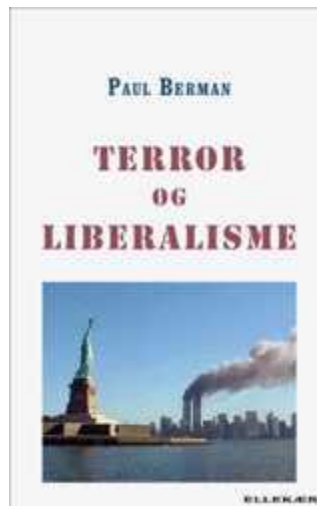
Offentliggjort 26.11.11 kl. 03:01 - Jyllandsposten

<http://kpn.dk/boger/article2619086.ece>

Kulturcafeen - mandag den 9. januar 2012

Terror og liberalisme af Paul Berman

Den amerikanske historiker, journalist og anerkendte kommentator, Paul Berman, har skrevet et meget vedkommende og polemisk velargumenteret essay om den islamiske terrrors rødder. Hans kongstanke er at rødderne til islamisk terror ikke skal søges i kultursammenstød, men i en ny version af den totalitære bevægelses kamp mod det åbne, liberale samfund, som hjemsøgte Europa i det 20. århundrede.

'Hele det 20. århundrede historie – eller i det mindste store dele af den – kan fremstilles som historien om liberalismens mest hårdnakkede fjender – og som historien om liberalismens afvisning af at ville erkende eksistensen af sine mest hårdnakkede fjender... I dag er vi allerede kommet et stykke ind i det 21. århundrede ... og alligevel viser tv-nyhederne os billeder af andre mennesker i andre dele af verden, der råber lovprisninger af døden...'

Paul Bermans skarpe og klare essay er et opråb til Vesten om at lære af historien og tage den totalitære trussel alvorlig – især er det et opråb til den ikke-ortodokse venstrefløj, han selv tilhører, om at komme ud af den moralske formørkelse og velmenende naivitet, og se virkeligheden i øjnene - en invitation til fordomsfrit at stirre den totalitære fristelse i øjnene, så den genkendes som en sådan og derved kan bekæmpes.

Terror og liberalisme skriver sig ind i listen af værker, der de seneste år er udkommet på dansk, og som alle har det til fælles, at de gransker forholdet mellem det åbne samfund og terroren og den totalitære længsel, hvilket blandt andet er tilfældet i:

Aftenland: vesten set med fjendeøjne af Ian Buruma og Avishai Margalit, *Den radikale taber* af Hans Magnus Enzensberger, oversættelsen til dansk af Victor Klemperers [LTI](#)- om det nazistiske sprog, og til dels Søren Ulrik Thomsen og Fredrik Stjernfeldts *Kritik af den negative opbyggelighed*, der deler Bermans kritik af den omsiggribende relativisme og nidkære skepticisme i de moderne samfund, der modarbejder et hvert tilløb til en positiv definition af mål

og værdier. Som nævnt er Berman ikke neokonservativ realist, men derimod indædt idealist på det liberale samfunds vegne.

Albert Camus

Camus og oprørets dobbelthed

Berman følger den fransk- algeriske filosof Camus, og dennes påstand at terrorisme og totalitarisme hører sammen. Camus søgte at finde de træk ved den moderne civilisation, der havde ført til totalitarismen i det 20. århundrede.

Camus fandt, at oprøret var en særlig, ældgammel menneskelig impuls. Oprøret – i første omgang mod Gud og uretfærdige levevilkår- så Camus som grundlaget for det menneskelige fremskridt og frihed.

Men impulsen til at gøre oprør havde taget en besynderlig vending, så kærligheden til fremskridt og frihed var blevet uadskillelig med en besættelse af mord og selvmord. Denne udvikling var begyndt under den Franske Revolution. Og ikke bare ved det politiske terrorregime, sporer Camus, den morbide oprørskhed, men ligeså meget i Marquis de Sades tekster, hvor det oprørske, det truende og det seksuelle er blandet sammen. Og videre fra Marquis de Sade til Victor Hugos stykke *Hernani* om mord som oprør, selvmord som ære, mord og selvmord som fælles symbol på menneskelig frihed.

Samme impulser - nu kraftigere og mørkere - er at finde hos digteren Charles Baudelaire, som ville kaste moralitetens byrder og det borgerlige livs konventioner af sig. Baudelaire ville have oprør i den absolutte friheds navn: friheden til at gøre, hvad der er absolut forbudt. Mord og selvmord for deres egen skyld, oprøret mod alle moralske værdier: "**Den sande helgen er den person, som pisker og dræber folket for folkets skyld**" – noget som flere af Dostojevskijs personer også kunne skrive under på. Alt er tilladt, som Ivan siger i Brødrene Karamazov. Fortvivlelse er deres længsel, som der står.

Fra oprøret som begynder med frihed og en klar mening til død og ødelæggelse uden mening. Fra de meget nøjeregnende tidlige russiske terrorister, der kun gik efter det konkrete mål for undertrykkelsen: zaren; frem til det knap så nøjeregnende hos de amerikanske anarkister, der så det som en æstetisk terrorhandling at myrde anonymt og tilfældigt.

Men disse mange terroranslag ansås ikke i tiden fra 1814 frem til 1. verdenskrig som noget, der for alvor truede fremskridtoptimismen eller overvejende svækkede troen på det liberale samfund. Det liberale samfund er blandt andet karakteriseret ved en relativ frihed, frem for en absolut frihed; de mange frem for de få; og troen på at der ikke kun er ét styrende guddommeligt princip, men derimod mange forskellige, og så en insisteren på handle-og tankefrihed.

Udryddelseskrigen og irrationalitetens opblomstring

1. Verdenskrig

Men de civiliserede nationers nedslagtninger af hinanden på slagmarken gennemhullede tilliden til liberalismen. Nu løb den gamle romantiske forkærlighed for det irrationelle, mordet og selvmordets litterære tiltrækningskraft og dandyens uansvarlige livsførelse sammen med filosofierne i det ekstreme højre i Tyskland og deres totale afsky for fremgang og liberalisme. Og tilsat Wiens antisemitisme og raceteorier skabte det for første gang deciderede massebevægelser med afsæt i døds-og irrationalitetskulten – der ønskede fortvivlelse og var fortvivlede. Hadet mod den liberale civilisation havde de alle til fælles, hvad end de befandt sig på den ekstreme højre - eller venstrefløj.

Først Lenin...

Lenins bevægelse var den første af de anti-liberale bevægelser. Lenin skabte den ved at forene Europas socialdemokrati med den militariserede terror fra årene omkring 1905. Moralsk skyld og kritisk stillingtagen til egne motiver var ifølge den nye lære udtryk for en sentimental arv fra en hyklerisk fortid.

Så Mussolini...

Til trods for at fascister og kommunister tilsyneladende er hinandens modsætninger minder de om hinanden: den guddommelige og ufejlbarlige leder, massernes totale underkastelse, forfaldshistorie og troen på den glørværdige, himmelsklignende fremtid delte de.

I dødens tema var nazisterne de rene af de rene...

Nazismen var uden tvivl de mest ekstreme af de højreorienterede grupper. Med Baudelairs ord formåede de at føle revolutionen i begge retninger, som Berman skriver, og selvmordet var den definitive gestus for den nazistiske elite.

Viva la muerte!

Mens fascismen i Italien var larmende italiensk og nazismen larmende tysk, og den franske højrefløj larmende fransk ... var Francos spanske variant falangismen larmende spansk: streng højreorienteret og ultrakatolsk, sydende af had mod den franske revolution, rationalitet og borgerlig livsførelse. Leve døden, som var den spanske fremmedlegions kampråb, var et udtryk for det endelige opgør med det magelige, småborgerlige og hykleriske liberale samfund, hvor enhver hytter sit eget skind og kun tænker på at overleve. Det var dødens triumf.

Francisco Franco og grundlæggeren af den spanske fremmedlegion José Millán Astray

Urmyten

Hver bevægelse antog det samme sæt riter og symboler til at udtrykke idealbilleder: den monumentale arkitektur, masserne som råbte i kor, blind tro på absurde doktriner etc.

Alle har de, som Berman overbevisende argumenterer for, rod i en fælles myte, nemlig Johannes' åbenbaring, hvor alle elementerne i de totalitære massebevægelers egen historie om sig selv, er at finde:

Blodrød undergang og genopstandelse, et gudsfolk, der bliver angrebet af en indre fjende af ugudelige babyloniske kræmmere og syfilisbefængte skøger; og udefra bliver gudsfolket angrebet af selveste Satan. Men ved slaget ved Armageddon vil alle fjenderne blive besejret, og kristi herredømme blive grundlagt, og guds folk leve i renhed og guds frygt. Fra myte til poesi blev myten genfødt som politisk doktrin i de forskellige totalitære bevægelser.

Europæisk eksport af tankegods til Mellemøsten

Efter denne spændende og informative gennemgang af den europæiske totalitarismes former og udtryk går Berman over til at påvise, hvordan både islamisme og den særlige Baath-socialisme i Irak (indtil Saddams fald) og Syrien ikke skal ses som særegne eller autentiske arabiske påfund, men derimod beviseligt er europæisk tankegods.

Og den larmende, emfatiske understregning af det særligt arabiske og eller islamiske kan ses på linje med mellemkrigstidens højreorienterede nationalistes altid enslydende understregning af unik særegenhed. Panarabismen og de europæiske højreorienterede nationalister havde begge filosofiske rødder i de tyske romantikere, Fichte og Nietzsche.

Hassan Al Banna grundlæggeren af Det Muslimske Broderskab

Det muslimske broderskab og islamismens teoretikere er totalitære, det vil sige de tilstræber en doktrin, der virker på alle livets områder. Ondets rod er den ugudelige, moderne, vestlige civilisation, og den medfølgende fremmedgørelse og splittelse. I den islamiske doktrin er hovedårsagen til forfaldet vestens dyrkelse af den rationelle fornuft fra Sokrates og frem (en tanke, der er lånt fra den tyske filosof Heidegger!)

Bermans gennemgang af Sayyid Qutb, Det Muslimske Broderskabs mest indflydelsesrige teoretiker, er grundig og meget oplysende, da Berman krystalklart viser paradokset i at

Broderskabet og islamisterne på én gang er dybt inspireret af vestligt tankegods og samtidig afviser vesten en bloc.

Opråb til kamp på ideer

I bogens sidste kapitel går Berman skarpt i rette med vestlige intellektuelle, der som Nobelprisvinder i litteratur Saramago eller lingvisten Noam Chomsky vil gøre terrorismen forståelig, ja nærmest til en logisk følge af vestlig imperialism. De nægter simpelthen at tro på eksistensen af patologisk massebevægelser, der hylder død og ødelæggelse.

Men Berman mener ikke som disse, at mennesket er et rationelt dyr, der handler ud fra simpel årsag - virkning, men fremhæver derimod Camus ord om, at det dunkle pirrer: *'drab og selvmord er en overskridelse af moralkodes og udløser en ophidselse som undertiden antager seksuel karakter'*.

Bermans hovedpointer er at et liberalt samfund må, når det udfordres, være et krigerisk samfund, eller vil det ikke overleve; oprøret mod det liberale samfund, der fulgte i 1914, har aldrig mistet energi; og de totalitære bevægelser er opstået som følge af den liberale civilisations vildfarelse.

En meget anbefalelsesværdig bog, der på velargumenteret vis maner til eftertanke.

<http://www.kultur-cafeen.com/2012/01/terror-og-liberalisme-af-paul-berman.html>

Jens Henrik Holm